

Drama i grensefjell

Tilværelsen på Bardufoss flystasjon antar mer normale former etter at Halonen har lagt kortene på bordet. Vaktholdet trappes ned, og flygerne jakter ikke lenger på sabotører, men lufter sine gamle Spitfire maskiner under frostklar februarhimmel. Ammunisjonslagrene er fylt opp igjen, skvadronen kampklar.

Karene i 332 kjæler for sine gamle maskiner og kan ikke riktig få seg til å tro at tida har flydd fra dem, at den gode Spit'n snart er moden for museum, men sør i landet er jetalderen et faktum, og stasjonssjefen forbereder overgangen til «blåselampen» på NATOs nordligste flybase. Tvedte skriver til Luftforsvarets Overkommando og ber om å få utlånt en Vampirejager slik at utdanningen av teknisk personell kan begynne på den nye flytypen.

Krigsflygerne trives på Bardufoss, kameratskapet og samholdet er som før, messelivet uformelt og behagelig selv om det til tider kunne gå hardt for seg, som den gang den råsterke sersjanten av en barkeeper kylte en drukken fenrik ut gjennom det store vinduet så glass og treverk føk om ørene på festlyden.

I ettertid er jagerflygerne likevel enige om at de aldri — verken før eller siden — hadde det så hyggelig som den tida de lekte krig i Nord-Norge.

Søndag 25. februar 1951 er frostklar og solblank, ideell for en rask skitur før middag for den som ikke festet for lenge kvelden i forveien, men helligdagsfreden brytes av at det går alarm.

Det er Harstad Radio som klokka 0845 sender ilmelding til Bardufoss flystasjon: «Storbrann i Finnsnes. Telefonforbindelsen

brutt. Trenger øyeblikkelig assistanse av brannbiler og mannskap. Stor fare for bebyggelse. Slutt.»

Stasjonssjefen blir vekket, og i løpet av få minutter er en brannbil og to lastebiler med mannskaper på veg fra Bardufoss til Finnsnes. Spitfire jagerfly går på vingene for å holde stasjonssjefen orientert om utviklingen av brannen i sentrum av Finnsnes, hele flystasjonen er i alarmberedskap.

Men radiomeldingene som flykontrollen mottar, er beroligende, brannen kommer under kontroll. Riktignok er en fabrikkbygning, postkontoret og telegrafbygget lagt i aske, men takket være stor innsats fra sivile og militære mannskaper, er katastrofen avverget. Stasjonssjefen er fornøyd; igjen et eksempel på militær hjelp i et område med sparsomme ressurser, det vil øke Forsvarets goodwill.

Men det skjer mer denne søndagen. Ved ti-tiden får stasjonssjefen en operasjonsordre fra Luftkommando Nord-Norge, den gjelder rekognoseringsflyging etter anmodning fra politimesteren i Narvik. Ordren er mottatt av etterretningssjefen ved LKN, kaptein Bjørn Horsberg, og den blir lagt frem for vakthavende flyger, kaptein Kjell Sandvik som stusser over at den er svært knapp, nokså innholdsløs i grunnen. Han kan ikke gi flygeren den orientering om oppdraget han egentlig skulle, men slår seg til tåls med at det trolig er en av etterretningstjenestens hysj-hysjturer, og da stiller en ikke unødige spørsmål. En vernepliktig flyger, fenrik **Harald Wedel Nilssen**, skal utføre oppdraget. På veg ut fra messa møter han den nye skvadronssjefen, major Eyvind Tjendsvoll, gammel kamerat fra tida i RAF i England.

«Skal du ut og fly nå?» spør skvadronssjefen forbauset, han har ikke hørt et ord om oppdraget.

«Ja, en tur til Narvik-området», sier Wedel Nilssen. Ikke noe mer.

Tjendsvoll er vant til presis ordregivning fra sin tid som krigsflyger, men han har tilpasset seg nye tider og stiller ikke flere spørsmål. Han tror det dreier seg om et tokt som har noe med smugling å gjøre.

Stasjonssjef Tvedte får en kort melding om saken over telefon og regner med at alt er OK. Været er godt, og operasjonen er satt i verk av høyeste flymiltære myndighet i landsdelen.

Bardufoss flystasjon har denne morgenen en maskin klargjort for rekognoseringsoppdrag, en Fairchild som kan nødlande hvor som helst på et islagt fjellvann i de øde områdene som skal undersøkes.

På fallskjerm lageret får vernepliktig soldat Walter Tøgersen beskjed om at fenrik Nilssen skal opp og luften Fairchild'en i godværet, og han varsler sin flyinteresserte venn, korporal Bjarne Olsen; her er det mulig å bli med som speider.

Korporalen har flere ganger vært passasjer hos den tidligere krigsflygeren som er en hyggelig kar. Han møter opp for å hente fallskjermen, men blir skuffet. Kaptein Horsberg skal sjøl være med som speider, bevæpnet med fotoapparat, Wedel Nilssen har som vanlig en lugerpistol i støvleskaftet. Bjarne Olsen skjønner at det dreier seg om et hysj-hysjoppdrag og rusler tilbake til søndagsfreden på brakka uten å stille noen spørsmål.

I autoriseringsboka blir det ført inn:

«Reko-flyging i Narvikområdet. Flytid ca. 3 timer.»

Vakthavende flyger visste ikke da at dette var begynnelsen til en dramatisk menneskejakt.

I et par uker hadde en villmann herjet i grensefjellene ved Narvik, begått innbrudd og satt fyr på to hytter, og sent på kvelden 20. februar fikk landfiskalen i Jokkmokk melding om at mannen hadde gått amok i fjellområdet ved Akka og skutt en rypejeger. Jaktkameraten hadde løpt for livet og tilbakelagt femti kilometer på ski for å nå telefon og gitt beskjed om den gale mannen.

Neste morgen startet fire politimenn fra Jokkmokk med beltebil og ski. Dagen etter fikk de assistanse av den svensk-norske sportsflygeren Arne Gundersen som fløy den tilskadekomne jegeren ned til Gällivare sykehus.

Etter kontakt med politiet i Narvik blir det klart at «desperadoen» er en nordmann som har streift i fjellene i lang tid og be-

traktes som «litt rar», men ikke færlig. To norske politifolk drar over grensen for å delta i jakten på mannen.

Dette er situasjonen da politimesteren i Narvik ber Luftkommando Nord-Norge om flyassistanse. Oppdraget til fenrik Nilssen og kaptein Horsberg er å spore opp den gale nordmannen og deretter vende tilbake. Men ordregivingen er upresis. Ledelsen ved flystasjonen vet ikke hva det egentlig går ut på, og i ettertid spør man — kunne tragedien vært unngått med større åpenhet om oppdraget og mer presise ordrer?

Klokka 11.53 letter Fairchild-flyet fra Bardufoss og forsvinner mot den frostblå himmelen i sørøst.

Det går tre timer, fire timer. Flygelederen begynner å bli engstelig og ringer flysikringstjenesten på Skattøra:

«Fairchild K-DG, fører Fenrik Nilssen, ledsager kaptein Horsberg på rekoflyging i Narvik-området er meldt savnet. Flyet er «overdue», sarsintimene er gått ut.»

Fra Skattøra går alarmsignalene ut til kjente kontakter, i første rekke alle telefon- og telegrafstasjoner i området hvor flyet kan ha vært. Dette er før automattelefonens tid i Nord-Norge, og våkne telefondamer vet mer enn hvor lensmannen og distriktslegen befinner seg i øyeblikket, de vet det meste. Har noen sett det saknede flyet, vil telefondamene være de første som får rede på observasjonen.

I operasjonsrommet på Bardufoss er steringen nervøs. Fairchild'n er et robust treningsfly med skiunderstell, og en nødlanding vil ikke være noe problem i slikt et vær. Nilssen *må* ha gått ned et eller annet sted, kanskje på grunn av motortrøbbel, men hvorfor er telefonen så taus?

Timene snegler seg avsted, det begynner å mørkne. Innflygingslysene tennes, hele flyplassen ligger der og blinker for å vise vei i vinternatten.

Endelig en melding — flydur vest av Narvik!

Gudskjelov! Bare tjue minutters flyging tilbake.

Tjue minutter går, tretti, men ingen flydur over Bardufoss.

Kveldsmørket opplyses av raketter og fallskjermlys som får Istin-den til å reise seg i kraftig siluett.

«Kom igjen Nilssen, ser du ikke veien?»

Det kommer ikke noe fly, men utpå natta ringer sikringstjenesten fra Skattøra. En svensk sportsflyger som heter Gundersen, har sett et norsk fly på det islagte vannet Ratjajaure i Sverige. Han har også sett to telt i nærheten.

Stasjonssjef Tvedte som leder aksjonen, drar et lettelses sukk, flygelederen kan ikke dy seg:

«Skal vi la dem sitte der en stund og tygge mattabletter?», gli-ser han.

For nå har de endelig forklaringen, flyet har fått kontakt med en svensk patrulje og landet i god behold.

I løpet av natten blir tre fly klargjort for en redningsaksjon, en Norseman, en Storch og en Fairchild med skiunderstell. Fallskjerpakker Tøgersen er med på å klargjøre en dropptank som bl.a. inneholder varm kakao og mat til de to som ligger i telt inne på fjellet. Tøgersen skal være med Norseman-flyet som føres av fenrik Scholtz. Før sola renner i øst er alle de tre flyene på vingene, et par Spitfirejagere tar av for å være med på letingen.

Fenrik Scholtz finner det saknede flyet. Det står på det islagte Ratjajaure som Gundersen har meldt. Norseman-flyet stryker lavt over isen og føreren ser mange spor i snøen, men ikke antydning til folk, og han ser noe foruroligende — begge cockpitene på Fairchild'en står åpne. Slik forlater ingen ansvarlig flyger maskinen sin, særlig ikke når det snør. Her er noe som ikke stemmer!

Scholtz gjør en ny sving over vatnet, og nå ser han plutselig en mann løpe inn i et av teltene, en mann med langt hår og skjegg, en mager skikkelse, rask som en røyskatt. Villmannen!

Scholtz kjenner uroen vokse, men han kan ikke lande med Norseman-flyet og få svar på spørsmålene som surrer i hodet hans.

Plutselig dukker Fairchild-maskinen opp med kaptein Sandvik ved spakene. Scholtz gir tegn at han bør lande, men Sandvik ris-ter på hodet. Han har sett de åpne cockpitettene og værer fare.

De vender tilbake til Bardufoss uten å vite noe om hvor det er blitt av Wedel Nilssen og Bjørn Horsberg. Uhyggestemningen brer seg over hele stasjonen.

Svenske og norske aviser har hatt kjempeoppslag om den væpnede desperadoen som jages av store styrker, en gal mann som kan finne på hva som helst.

Dagens Nyheter rykker ut med eget fly og legger hovedkvarter i Porjus. Journalist Massi Svensson rapporterer:

«Polismannen Lindgren informerade oss, men när han hörde att vi tänkte ge oss upp i spaningsområdet, förklarade han:

— Ni får inte flyga upp obehäpnade. Jag låner Er två elgstud-sare med ammunition. Ni behöver ju inte skriva i tidningen att jag beslaglagt grejorna i samband med olaga jakt.»

Stasjonssjef Tvedte ringer Kiruna som er nærmeste svenske flystasjon, og ber om svensk flyassistanse til å oppklare hva som har skjedd på Ratjajaure. Den norske maskinen står på svensk område, og da må det være naturlig å be om hjelp på den andre siden av grensen. Svaret er negativt, dette er et politisk spørsmål som må behandles gjennom diplomatiske kanaler.

Skulle man hørt maken! Tvedte liker dårlig en slik innstilling fra et nøytralt naboland som tillot Wehrmacht transitt av tropper under krigen samtidig som han sjøl sloss mot tyskerne fra sin base i England. Nei til anmodning om hjelp i en nødssituasjon er kort og godt for jævlig. Tvedte blir forbannet og den gamle kriger tar saken i egne hender.

Kaptein Grimstad får beskjed om å plukke ut seks fjellvante karer fra rekruttskolen, og halvannen time etter landingen er de tre flyene på vingene igjen, denne gangen med bevæpnede soldater og offiserer ombord. De eskorteres av to Spitfire-jagere med fulle ammunisjonskammere! En hel liten armada krysser grensen — uten formell tillatelse fra svenske myndigheter! Først og fremst skal mysteriet med de forsvunne nordmennene løses, men karene er forberedt på menneskejakt, på regulær krigføring mot en gal nordmann i Sverige!

Major Tjendsvoll fører den ene av Spitfire-maskinene. Han føler spenning selv om jagerflyenes primære oppgave er å ligge i stor høyde og virke som sambandssatelitter for Norseman-flyet som har moderne radioutstyr.

Flyene møter uvær, en tett vegg av snø som tvinger dem til vendereis, og mandagen går uten at man vet noe mer om hva som har skjedd i fjellet.

I grålysningen tirsdag letter flyene igjen. Sikringstelegrafisten lytter spent på bølgelengden til Norseman-flyet og posisjonsmeldingene blir plottet inn på kartet i operasjonsrommet.

Plutselig får telegrafisten et spent uttrykk i ansiktet. Han skriver fort:

«Mottatt kl 1040. Stopp Note fra Norseman R-AD Stopp. Har landet Akkastugan. Kontakt med svensk politipatrolje på ski. De har vært ved flyet. Det er skutt på. Et skudd i bakre cockpit foran knærne på Horsberg, trolig ikke truffet. Skuddet gått gjennom vingen først. Det er løsnet Luger-skudd fra føreren som trolig har løpt fra flyet for å søke dekning. Fremdeles intet spor etter besetningen. Gundersen opp med en Auster for å lokalisere ransmannen. Når han er funnet, starter våre fly med væpnet patrolje for å finne de norske flygerne. Telefoner denne meldingen til Jokkmokk hvor norsk politi befinner seg.»

Stillhet senker seg over operasjonsrommet, krigsflygerne vet hva denne meldingen betyr. Kameratene deres lever ikke lenger.

Kaptein Grimstads patrolje finner dem. Fenrik Nilssen ligger i en berghule. Merker i fjellveggen viser at morderen har skutt mot flygeren for å drepe han med rikosjetter.

Kaptein Horsberg blir funnet i elva, delvis under isen. Han er skutt gjennom tinningen. Morderen har stjålet armbandsur og flystøvler.

De døde blir lagt på isen, og mennene i patroljen stryker av seg luene. Kaptein Grimstad kjenner fortvilelse og sinne — denne morderen kommer han ikke til å ta på med silkehansker!

Major Tjendsvoll raser over Ratjajaure med sin Spitfire i stor fart. Han ser mennene på isen, gjør en sving og og stryker lavt over det islagte vannet. I løpet av et sekund går tragedien opp for han, det er kameratene hans som ligger der nede, og de er døde! Skvadronsjefen har opplevd litt av hvert under krigen, men aldri noe som dette. To av vennene hans er regelrett henrettet av en gal mann.

Tjendsvoll skjelver i stemmen idet han kaller opp Bardufoss for å fortelle det han har sett.

Og så begynner menneskejakten, med væpnede jagerfly og norske soldater med skarpladde våpen; nordmennene går til krig på svensk territorium!

Morderen blir lokalisert fra luften, og et fly leder forfølgerne fram. Norske soldater og svenske politifolk tar stilling rundt en stor stein der drapsmannen ligger og venter på dem. Han møter forfølgerne med geværskudd og får en skur tilbake. Under skuddvekslingen blir mannen såret i et ben, og han roper at han overgir seg. Kapteinen går mot han med løftet pistol, sinnet tar overhånd:

«Du har drept to av kameratene mine, nå skal jeg skyte deg!»

Mannen lar seg ikke skremme:

«Det skal du faen ikke, du skyter ikke et geni, større enn både Bjørnson og Ibsen. Jeg har vært underkjent i mange år, men en dag skal jeg herske over menneskene, over alle krefter i Kosmos!»

Mannen er sprøyte gal. Grimstad stikker pistolen i hylstret, kampen er over. Politien tar hand om mannens våpen, og legen forbinder han, deretter blir blir byttet lagt på en kjelke og jegrene stiller seg opp for å bli fotografert. På bildet kan vi se en mager skikkelse med langt hår og skjegg ligge på en kjelke, totalt uinteressert i hva som foregår rundt han. Bak står de smilende deltakerne i århundrets safari.

Dramaet i grensefellene er over, drapsmannen tatt. Her sitter han, omringet av del flygere og patruljen som ble ledet av kaptein Grimstad.

Under: Norsk militærfly som landet på svensk område uten formell tillatelse, gjør seg klar til å returnere til Bardufoss etter endt menneskejakt.

På turen ned mot sivilisasjonen våkner den gale mannen til liv, og plutselig forteller han detaljert om dramaet i fjellet.

Han hadde vært på skitur og var et stykke fra sin egen teltleir da han så et fly lande på isen. To mann klatret ut. Den ene ble stående ved flyet, den andre begynte å gå mot teltene.

«De er kommet for å ta meg!»

Han handler instinktivt, legger seg ned og fyrer av et skudd for å skremme dem vekk. Mannen som står ved siden av flyet besvarer ilden med sin pistol og løper deretter i dekning i berg-hulen. Kaptein Horsberg som er på vei mot teltene, prøver å gjemme seg bak en stein, men han blir kaldt skutt ned og drept. Deretter kommer turen til han som har gjemt seg i berghulen, og den gale drapsmannen skriver i dagboka si:

«Gjort en god gjerning i dag, har skutt to flygere.»

Den norske legen kopierer dagboka, og journalist Massi Svensson får tak i den og kan publisere innholdet i *Dagens Nyheter*. Det blir store oppslag om desperadoen som hadde planer om å bygge et kloster på Kebnekaise og ta livet av enda flere nordmenn som bare var ham til plage.

Under transporten til sykehuset i Gällivare ba morderen om å få låne den beslaglagte dagboka et øyeblikk. Han gjorde en tilføyelse til sine notater:

«Går du bare løs på livet, så får du nok merke at det går på livet løs... Ibsen.»

De norske flyene vendte tilbake til Bardufoss med sine soldater og to døde kamerater.

Det svenske diplomatiet våknet til liv da stasjonssjefen på Bardufoss ba om tillatelse til å lande med fly og hente de bensinkanene som ble fraktet inn i fjellet mens «krigen» pågikk.

Svaret var nei, men oberstløytnant Tvedte gav blaffen i diplomatene og hentet kannene.

Dramaet i grensefjellene fikk likevel ubehagelige følger for stasjonssjefen. *Dagbladet* fortalte om jagerflygere som lekte krig

og drev menneskejakt fra Spitfire med skarpladde maskinkanoner, og Tvedte ble beskyldt for å ha sendt ubevæpnede menn i døden. Han tok kritikken tungt fordi den hadde feil adresse. Det var ikke han, men sjefen for LKN som gav ordre om rekognonseringsflygingen, og kunne stasjonssjefen klandres for at Fairchild-maskinen hadde landet?

Flygerne holdt det for usannsynlig at fenrik Wedel Nilssen hadde gått ned frivillig under rekognosering på svensk side, og mente landingen var beordret av kaptein Horsberg. Det var ingen som fant på å ikke adlyde en ordre fra «spionsjefen».

Kaptein Grimstad bekreftet denne teorien da han snakket med korporal Bjarne Olsen etter at dramaet var kommet litt på avstand:

«Synd at det ikke var du som ble med som speider, Bjarne, da hadde vi antagelig unngått denne tragedien.»